

constituted by Hungarians, Romanians, Slovaks, Gypsies, Germans, Russians etc. The aim of our investigation is the analysis of the ethnopolitical space through the study of the ethnopolitical situation in the district. Ethnopolitical situation can be characterized as the totality of political, economic and other circumstances that influence the state of international relations in the district. In the present investigation, we focus our attention on the ethnoterritorial, infrastructural, ethnolinguual, ethnoconfessional and political approaches.

Investigating the ethnoterritorial aspect, we found out that according to national structure the population of the region differ considerably. Thus, in Mizhhiria, Volovets and Irshava regions 99 % of the population are Ukrainians. At the same time 10 other regions that border on other countries (the Slovak Republic, Poland, Romania and Hungary) possess from 81,8 % (Berehovo region) to 3,7% (Velykyj Bereznyj region) of representatives of national minorities. Hungarians, Romanians, Slovaks and Germans live most tightly. Infrastructural approach gives an opportunity to determine the ways of maintenance of cultural and educational needs of representatives of national minorities. There are 118 secondary schools in the district, where more than 20 thousand students study in the languages of national minorities. In 87 pre-school educational establishments children are brought up in Hungarian, Romanian, Russian and German. The best situation is in case of Hungarians as far as they have the opportunity of the closed cycle education: from the kindergarten to higher educational establishment. Ethnolinguual index characterizes the language preferences of population. Nationality and mother tongue coincide in 97,1% of Transcarpathian population. The representatives of more than 90% of four the most numerous nationalities of the district called their mother tongue – the language of their nationality. Political index gives us information as to socio-political representation of national minorities. In 2014, 67 national cultural committees and 2 national parties of Hungarians have been registered in Transcarpathia. Their leaders take the most active part in social life and are the deputies of radas of different levels. As far as the structure of population is multinational, this conditions its polyconfessional character, and namely the necessity of singling out of ethnoconfessional approach. More than 350 religious committees in the district are established by national minorities.

The range of approaches as to the study of ethnopolitical situation is not completed, but their detailed analysis, the lines of their common intersection can be used for elaborating of recommendations in politics and in practice.

Key words: *ethnonational minorities, nationality, ethnoterritorial, infrastructural, ethnolinguual, political, ethnoconfessional approaches.*

РЕЦЕНЗЕНТИ: *Хижняк І.А., д.політ.н, проф.; Булик М.В., к.політ.н, доц.*

УДК 327(437.1/2):61.1ЄС(045)

А.О. Терещенко

МІЖНАРОДНА-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ЧЕСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

У статті проаналізовано міжнародно-правові аспекти євроінтеграційних процесів Чеської Республіки. Європейська інтеграція, як один з багатьох процесів, що відбуваються у сучасній системі міжнародних відносин.

Ключові слова: Європейська інтеграція, Чеська Республіка, міжнародні відносини, законодавство.

Відносини між Чеською Республікою та ЄС у будь-якій сфері визначається наявністю міжнародно-правової бази, яка й характеризує глибину цих відносин.

Міжнародно-правова база є важливою на шляху розвитку міжнародного співробітництва між країною та організацією, зміцнення їх політичних, економічних, культурних, воєнно-політичних та інших зв'язків.

Процес утворення сучасної Чеської держави розпочався у 1990 р. й був, насамперед, пов'язаний із крахом комуністичних режимів урядів європейських країн. Вже в тому ж році було ухвалено конституційний акт продержавних символів Чеської Республіки. Прийняттям цього акту розпочалось так зване «розлучення» між Чехією й Словаччиною, які до цього були суб'єктами федеративної держави.

Цей процес завершився прийняттям 16 грудня 1992 р. представницьким органом – Чеською національною радою – Конституції, яка набула чинності 1 січня 1993 р.

За визначенням Основного Закону прийнята в Чехії форма державного правління є парламентською республікою. Згідно зі ст. 1 Чеська Республіка є суверенною, єдиною, а також демократично-правовою державою, заснованою на повазі прав й свобод людини та громадянина. У розділі ст. 5 Конституції зазначено, що політична система ЧР ґрунтується на вільних й добровільних засадах та вільному конкуруванні політичних партій, що поважають основні демократичні принципи та відмовляються від сили як засобу утвердження своїх інтересів [6, с. 99].

Міжнародні відносини між Чехією та ЄС розпочалися ще у 70-80-ті рр. ХХ ст. Щодо міжнародно-правової бази то першим договірним документом між Чехословаччиною та Європейськими Співтовариством була так звана обмежена угода з торгівлі металургійною продукцією (1978 р.) у межах Генеральної угоди з тарифів і торгівлі (ГАТТ), а наступним – двостороння угода з текстильної промисловості (1982 р.). Згодом укладено угоду з торгівлі промисловими товарами між ЧССР і ЄЕС (1988р.).

Серед переваг вступу Чеської Республіки до ЄС можна виокремити: історичні повернення до Європи (одне із гасел «оксамитної» революції 1989 р.), традиційної геополітичної і суспільної ролі країни. Чехія стає повноцінною європейською державою, спроможною брати на себе відповідальність за майбутнє Європи; економічні – 70% чеського експорту припадає на країни ЄС, з якими Чеська Республіка має активний торговельний баланс. Спільний ринок забезпечує нові можливості для деяких галузей промисловості (склодувне виробництво, виробництво цементу, хімічна індустрія, металургія та інженерна промисловість) [8]. Спеціалізація в межах ЄС сприятиме дешевому імпорту, підвищиться добробут споживачів. Відбуватимуться накопичення матеріального та людського капіталу, обмін високими технологіями, інформацією, поліпшиться інвестиційний клімат, зменшаться інвестиційні ризики; політичні – Чеська Республіка здобуде кращі міжнародні позиції, зокрема й на фінансових ринках; соціальні – підвищення життєвих стандартів й відкриті кордони сприятимуть вільному руху робочої сили. З огляду на традиційно низьку мобільність чеської робочої сили, великої міграції не очікується; інституційні – позитивних змін зазнає політична та ділова етика, що сприятиме прозорості громадського управління та економічної діяльності; фінансові – членство принесе збільшення фондів допомоги до 1,5% чеського ВВП. Чеські компанії, у яких відсутній інвестиційний капітал, отримають доступ до фінансових ресурсів завдяки більшій іноземній конкуренції банків та інших кредиторів (очікується зниження відсоткових ставок). Слаборозвинені регіони зможуть сподіватися на більшу цільову фінансову допомогу [7, с. 138].

Чеська закордонна політика в напрямі європейської інтеграції у 1994 р. реалізовувалась у ході європейських самітів. З точки зору взаємних відносин важливим кроком стало створення нового інституційного забезпечення чеської інтеграційної політики. 9 листопада 1994 р. уряд ЧР прийняв рішення щодо створення Комітету уряду ЧР з європейської інтеграції, який очолював голова уряду. Головним завданням Комітету було керувати та наглядати за втіленням Європейської угоди, підготовлювати інструкції для делегацій у Раді співдружності та гармонізувати діяльність окремих відділів у напрямку до ЄС. Також у листопаді 1994 р. Уряд уклав та опублікував графік інституційного забезпечення інтеграції ЧР до ЄС, який передбачав подання заявки про вступ на 1996 р. [3, с. 58].

Угоду про асоціацію між Чеською і Словацькою Федеративною Республікою та Європейським Співтовариством підписано 16 грудня 1991 р. Протягом 1993 р. чеська дипломатія домоглася остаточної домовленості з ЄС щодо нової Угоди про асоціацію. 23 червня угода була парафована і 4 жовтня в Люксембурзі була урочисто підписана як Європейська угода про асоціацію між Чеською Республікою, з одного боку, ЄС та її членами, з другого боку. З чеської сторони угоду підписав міністр закордонних справ Й. Зеленець. 27 жовтня Угода про асоціацію була ратифікована Європарламентом, а 8 листопада Парламентом Чеської Республіки. Вступила в дію вона з 1 січня 1995 р.

У грудні 1994 р. Європейська Рада затвердила стратегію попереднього вступу для держав Центральної і Східної Європи, яка ґрунтувалася на чотирьох основних елементах: європейських угодах; багатосторонньому структурному діалозі; підготовці країн ЦСЄ до інтеграції в єдиний внутрішній ринок; допомозі країнам ЦСЄ в межах спеціальних програм [5, с. 45].

Вишеградська група (Вишеградська четвірка) – угруповання чотирьох центральноєвропейських країн: Польщі, Чехії, Угорщини і Словаччини. З'явилась унаслідок зустрічі президентів Польщі Леха Валенси і Чехословаччини Вацлава Гавела та прем'єра Угорщини Йожефа Сантала 15 лютого 1991 р. в угорському місті Вишеград, після ухвалення Вишеградської декларації. Головною метою була названа інтеграція до євроатлантичних структур.

Водночас спільність цілей закордонної політики, спільність історичного досвіду та географічна близькість спричинили появу нового регіонального утворення, названого після розпаду Чехословаччини Вишеградською четвіркою (Чехія і Словаччина).

Були ухвалені умови про лібералізацію торгівлі в межах групи, що спричинило появу в 1993 р. Центральноєвропейського порозуміння про вільну торгівлю (СЕРТА).

У 1994–1998 рр. зусилля країн Вишеграда переважно були спрямовані радше на інтеграцію з ЄС і НАТО, ніж на лобювання взаємних інтересів, зустрічі голів держав відбувались нерегулярно [7, с. 126].

Європейська угода або Угода про асоціацію визначала, що кінцевою метою ЧР є прийняття її до ЄС і що співдружність мала б допомагати ЧР досягненню цієї мети шляхом поступового політичного та економічного зближення. Для ефективного наповнення угоди було організовано декілька спільних органів. Угода про асоціацію заклала інституціональні рамки на двох рівнях: міністерському та парламентському. На рівні Міністерства закордонних справ ЧР цим органом стала Рада асоціації, яка засідала один раз на рік. Діяльності Ради допомагав Комітет асоціації, який складався з високопосадовців і займався переважно технічними питаннями. На парламентському рівні був створений Парламентський комітет, який служив платформою для дискусій між членами Європейського Парламенту та Парламенту ЧР [1, с. 58].

Важливим моментом також є те, що тип асоційованої угоди, укладеної з країнами ЦСЄ, був угодою про співдружність з перспективою майбутнього повноправного членства. ЄС уклала асоційовані угоди і іншого характеру, які не були гарантією майбутнього членств. Одним з основних принципів, на яких будувалася Європейська угода, був принцип асиметрії. Це означало, що ЄС відкривала свої ринки для товарів з ЧР швидше, ніж це робила ЧР для товарів з ЄС. Асиметрія в укладеній угоді була поставлена вигідною для Чеської Республіки так, щоб ЧР мала більше часу на підготовку своїх виробників до конкурентних потоків. товарів з ЄС і водночас, щоб чеські експортери не були обмежені у вступі на європейський ринок. Угода також зобов'язувала Чеську Республіку до поступової гармонізації національного законодавства з *Acquis communautaire*.

Приєднання Чеської Республіки до програм ЄС, що регламентується Додатковим протоколом до Європейської Угоди з відкриття програм ЄС асоційованим членам (підписана Чехією у 1997 р.), було частиною підготовки країни до інтеграції.

Саміт у Ніцці став переломною віхою у прогресі Чеської Республіки щодо вступу в ЄС. Укладену в межах Ради угоду про приєднання було передано до Європейського Парламенту й офіційно підписано 16 квітня 2003р. в Афінах [4].

Після підписання угоду ратифікували країни-кандидати й члени ЄС. Чеський референдум з питання вступу відбувся 15-16 червня 2003 р. Чеська Республіка офіційно набула членства в ЄС з 1 травня 2004 р.

Найвизначнішою подією другої половини 1994 р. був грудневий саміт Європейської Ради в Гессені, на якому була представлена стратегія розширення ЄС на країни ЦСЄ. Як найпроблемніше завдання на саміті розглядалась адаптація законодавства країн ЦСЄ до *Acquis communautaire* [2, с. 172].

З огляду на це, було вирішено розробити документ, який би служив країнам-кандидатам як інструкція. Основним результатом саміту в Гессені стало прийняття рішення, що для реалізації стратегії розширення будуть використані чотири основні інструменти:

- Європейська угода.
- Структурований діалог.
- Програма PHARE.
- Біла книга правил приєднання до внутрішнього ринку.

Наступною важливою подією на шляху ЧР до ЄС була зустріч Ради з асоціації в Люксембурзі 10 квітня 1995 р. Чеську Республіку на переговорах, де говорилось, передусім, про вироблення Білої книги, представляв Й. Зеленець. Він наголосив, що зміст Білої книги є лише підтвердженням готовності Чеської Республіки до інтеграції до ЄС і що з виконанням умов Чеська Республіка не буде мати жодних ґрунтовних проблем. Відношення ЄС до переговорів з ЧР підтвердило, що в політичному форматі він буде продовжувати розвивати структурний діалог. Загалом ЄС позитивно оцінював результати, досягнуті Чехією у галузі економічних та політичних реформ [6, с. 89].

3 травня 1995 р. Європейська Комісія схвалила Білу книгу, яка визначала необхідні кроки для поступової інтеграції країн ЦСЄ до ЄС, яка пізніше була прийнята на саміті ЄС в Каннах 26–27 червня під назвою «Підготовка асоційованих країн ЦСЄ до інтеграції у внутрішній ринок Європейського Союзу». Окрім презентації *acquis* внутрішнього ринку, у книзі була запропонована логічна послідовність відповідних заходів. Був розроблений наголос на вимоги належної імплементації та моніторингу національного законодавства, яке мало відповідати законодавству ЄС, а також виділені ключові законодавчі, регуляторні та інституційні положення, що забезпечували

функціонування єдиного внутрішнього ринку без кордонів та управління ним. Біла книга слугувала додатковим текстом до європейських угод, особливо у сферах економічного співробітництва та наближення законодавства [5, с. 79].

Після засідання урядового Комітету з європейської інтеграції 22 вересня 1995 р. прем'єр В. Клаус заявив, що Чеська Республіка передасть заявку на вступ у ЄС у лютому наступного року. Його слова втілились у реальність і 17 лютого 1996 р. В. Клаус передав італійському прем'єрові Л. Діні офіційну заяву на вступ до ЄС спільно з супровідним меморандумом, який роз'яснював чеські причини для подання заявки [3, с. 54]. У меморандумі уряд ЧР констатував: «Уряд Чеської Республіки розуміє переваги та незворотність процесу економічної інтеграції та її унікальне вираження в нинішньому проекті європейських інститутів. Уряд усвідомлює перспективи та майбутній потенціал членства. Чеський народ недавно знову здобув повний державний суверенітет. Однак уряд Чеської Республіки дійшов до таких самих висновків, до яких дійшли в минулому уряди сьгоднішніх країн-членів: що в сучасному європейському розвитку заміна частини власного державного суверенітету на суверенітет наддержавний і спільну відповідальність є необхідною як для блага своєї країни, так і для всієї Європи». Заявка була прийнята Радою ЄС 29 січня і, відповідно, Рада дала запит Європейській Комісії щодо підготовки нею висновків про готовність країни до вступу в ЄС. 26 квітня 1996 р. керівник делегації Комісії у ЧР Й. Гаар передав міністру закордонних справ ЧР Й. Зеленьцю опитувальник ЄК з підзаголовком «Необхідна інформація для підготовки висновків на заявку про членство в ЄС». Визначним фактором для консенсусного сприйняття чеської інтеграції до ЄС була й однозначна громадськості.

У червні 1996 р. в Чеській Республіці проходили парламентські вибори, результати яких дали початок другому коаліційному уряду В. Клауса. На виборах перемогла найсильніша партія урядової коаліції, ГДП, яка в своїй виборчій програмі виділяла повне членство в ЄС як свою головну зовнішньополітичну ціль. При цьому ГДП робила ставку передусім на вигоду інтеграції економічної, і аж ніяк не на поглиблення політичної інтеграції, яка, на їх думку, могла призвести до обмежень національних інтересів ЧР. Проте вже в своїй програмній заяві уряд означив членство в ЄС як логічне завершення прагнень Чеської Республіки до повної інтеграції з європейськими демократичними країнами. Свою офіційну відповідь на опитувальник Європейського Союзу схвалив урядовий Комітет з європейської інтеграції 19 липня 1996 р. Вже 26 липня її схвалив і уряд ЧР, а Посол ЧР при ЄС Й. Кройтер передав заповнений опитувальник назад представникам Комісії. Ці відповіді стали основою для висновків Комісії щодо стану підготовки ЧР, які були згодом опубліковані як складова документу Agenda 2000.

Agenda 2000, була запущена 16 липня 1997 р. Метою цього проекту є розширення ЄС шляхом прийняття в члени Співтовариства країн Центральної та Східної Європи, а також розвиток і фінансування загальної політики країн ЄС в ХХІ столітті. Вступ нових держав у члени ЄС очікувався не раніше кінця 2002 року після того як пройдуть необхідні переговори і всі угоди будуть ратифіковані [9, с. 230; 7, с. 98].

Протягом перших місяців 1997 р. вирішилося питання приблизної дати вступу ЧР до ЄС. Європейська комісія 22 січня в своєму основному матеріалі про розширення повідомила, що жодна зі східноєвропейських країн не зможе стати членом ЄС до 2002р.

В квітні під час візиту в Брюссель прем'єр-міністр ЧР В. Клаус мав зустріч з головою ЄК Ж. Сантером. Прем'єр інформував співрозмовника про прийняті урядом ЧР заходи щодо вирішення економічних проблем. Сантер відзначив їх досить відважними і зазначив, що такий спосіб їх вирішення свідчить про готовність Чехії до вступу в ЄС.

Голова ЄК також зазначив, що переговорний процес щодо вступу ЧР мав би початися на початку 1998 р.

На засіданні Європейської ради в Амстердамі 16–18 червня дійшло до підтвердження плану Амстердамської угоди, що стало вигідною передумовою для початку процесу розширення. Після конференції представники країн-членів ЄС зійшлися на зустрічі з прем'єрами та міністрами закордонних справ 12 країн-кандидатів для того, щоб офіційно інформувати останніх про висновки міжурядової конференції та запевнити, що розширення залишається й надалі одним з головних цілей ЄС [4].

У 1998 р. відбуваються внутрішньополітичні зміни в Чеській Республіці. 2 січня був сформований новий уряд ЧР, який очолив Й.Тошовський. 21 січня була прийнята нова урядова програма, в якій говорилося про намір продовжувати інтеграцію ЧР до ЄС. Діяльність нового уряду в області європейської інтеграції надалі проводив міністр закордонних справ та заступник прем'єр-міністра Я.Шедіви, який головними цілями міністерства визначив стабілізацію переговорної команди, визначення графіку підготовки до вступу, забезпечення успішного функціонування Постійної місії ЧР при ЄС в Брюсселі, а також підготовку Національної програми приєднання ЧР до ЄС [6].

12 березня 1998 р. в Лондоні відбулася перша зустріч Європейської конференції, де Чеську Республіку представляли прем'єр Й. Тошовський та міністр закордонних справ Я.Шедіви. Європейська конференція представляла собою платформу для дискусій найвищих представників країн-членів ЄС та країн-кандидатів. Правові засади вступних партнерств з країнами-кандидатами Європейський Парламент схвалив 11 березня 1998 р. в документі під назвою «Партнерство заради вступу». У даному документі були сформульовані короткострокові та довгострокові цілі – пріоритетами були економічні реформи, зміцнення інституційного та адміністративного потенціалу, вдосконалення законодавства в області внутрішнього ринку, спільна оцінка пріоритетів економічної політики та інше. В другій частині були детально розписані головні фінансові та технічні засоби, якими ЄС допомагав країнам-кандидатам у процесі підготовки до членства в ЄС [8, с. 79].

28 квітня в Брюсселі розпочався перший етап переговорів про вступ ЧР до ЄС – так званий «скринінг» (відбір, просіювання), тобто аналітичне порівняння законодавства країн-кандидатів з європейським законодавством. Для проведення «скринінгу» *Acquis communautaire* було розподілено на 31 розділ [2, с. 178].

Процес підготовки країни до членства в ЄС ретельно контролювався Європейською Комісією, яка щороку видавала Регулярні звіти про прогрес країн-кандидатів у підготовці до членства в ЄС. Перший звіт Комісії, який оцінював досягнення та перспективи країн-кандидатів на шляху їх інтеграції, був виданий 4 листопада 1998 р. У даному звіті Чеська Республіка оцінювалася дуже критично, передусім, у сферах державної служби та судочинства. Загалом при оцінюванні політичних критеріїв Комісія констатувала: «дві зміни влади з часу видання Висновку не привели до зміни політики ЧР відносно ЄС. Країна виконує політичні критерії, навіть якщо мусить постійно присвячувати увагу реформі судочинства, ефективніше боротися з корупцією та працювати над покращенням ситуації з ромським населенням». У підсумку звіту вказувалося, що Чеська Республіка зможе взяти на себе зобов'язання, пов'язані з членством, якщо їй вдасться пришвидшити процес імплементації *acquis* та зміцнити відповідні адміністративні структури. Уряд відреагував на даний звіт і почав пришвидшувати процес імплементації законодавства ЄС. Однак зрозуміло, що в зв'язку зі змінами урядів ЧР та не цілком стабільною політичною атмосферою в країні, процес прийняття та імплементації європейського законодавства ускладнювався та затримувався аж до виборів 1998 р. [9, с. 218].

На основі звіту ЄК Міністерство закордонних справ ЧР підготувало документ під назвою «Заходи щодо Регулярного звіту ЄК», який містив графік виконання окремими міністерствами завдань, що були необхідними для ліквідації відставань, про які йшла мова у звіті [5, с. 82].

14 січня 1999р. був створений новий комітет Сенату ЧР з європейської інтеграції, який очолила сенаторка ГДП Я. Філіпова. В лютому в Сенаті ЧР виступив головний посередник переговорного процесу з ЄС П.Телічка, який наголосив, що Чеській Республіці загрожує можливе просунення до другої хвилі прийняття країн-кандидатів, якщо країна не пришвидшить процес прийняття європейського законодавства та реформу державного управління. Подібні побоювання незабаром висловив і міністр закордонних справ Я. Каван, який наголошував на необхідності докласти всіх зусиль, щоб наприкінці року отримати від Європейської Комісії кращу оцінку в її регулярному звіті.

З огляду на проблеми із запізненням прийняття європейського законодавства, 17 травня відбулося спеціальне засідання уряду ЧР, на якому було схвалено нову актуалізовану версію Національної програми підготовки до вступу в ЄС. Програма була сформована фактично зсередньо-термінової економічної стратегії інтеграції враховуючи попередні результати «скрінінгу» законодавства і вийшла під назвою «Економічна стратегія вступу до Європейського Союзу» Другий звіт Комісії 1999 р. позитивно оцінив прийняття даного урядового документу [8].

Однак висновок щодо виконання Чеською Республікою «Партнерства заради вступу» ЄК означила як незадовільний. Головні зусилля згідно звіту ЄК Чеська Республіка мала докласти до реформування судочинства, пришвидшення процесу реструктуризації і приватизації економіки та процесу прийняття європейського законодавства. Причинами такого розвитку в ЧР Комісія вважала меншість в уряді та повільні парламентські процедури при прийнятті законодавства. Комісія доводила, що опозиційна угода між ГДП та ЧСДП паралізує прийняття політичних рішень, і, передусім, на рівні Парламенту ЧР. Цим самим Європейська Комісія дала зрозуміти, що опозиційна угода сповільнює підготовчий процес і що кращим би був уряд, сформований за підтримки парламентської більшості. Загалом звіт Комісії за 1999 р. не був набагато кращий, ніж минулорічний. Уряд і опозиція відзначили цей документ цілком об'єктивним, однак все ж відмічали, що Комісія під час оцінювання вдалася до неточностей і не розглянула всю інформацію, надану Урядом до кінця 1999 р. З огляду на необхідність ширшої підтримки в Парламенті ЧР для пришвидшення процесу прийняття європейського законодавства, дві найсильніші партії, провладна ЧСДП та опозиційна ГДП, підписали 26 січня 2000р. Угоду про підготовку Чеської Республіки на вступ до ЄС, так звану «Угоду опозиції». ЧСДП та ГДП домовилися на необхідності пришвидшити гармонізацію чеського правового поля та на потребі здобуття позитивної оцінки Європейської Комісії. Тому дві сторони домовилися, що будуть проводити двічі на рік зустрічі для консультацій щодо урядового списку законодавчих завдань, брати до уваги при прийнятті відповідних законів дійсний зміст відповідних правових норм ЄС та не будуть застосовувати правові норми ЄС для прощтовхування власних програмних засад, які не пов'язані з європейською політикою. Цей зустрічний крок привітали як Європейська Комісія, так і Європейський Парламент. Угода також ввійшла в історію євроінтеграції Чехії як «патент толерантності». Німецькі джерела називають її угодою цільової законодавчої співпраці між депутатами в цілях підготовки до вступу в ЄС. Також зазначають, що в період уряду соціал-демократів (з угодою опозиції чи без неї) були реалізовані певні заходи, які Комісія визначала як передумови для вступу в ЄС. До їх числа відносяться давно запланована адміністративна реформа, поправки до

конституції ЧР в рамках прийняття європейського законодавства та приватизація банків і великих державних підприємств. 31 травня 2000р. уряд ЧР ухвалив розширену та актуалізовану версію Національної програми підготовки ЧР до членства в ЄС 2000. [6]. Програма зосереджувалася на проблемах, які були визначені Європейською Комісією як пріоритетні – це пришвидшення прийняття законодавства ЄС та покращення можливостей його застосування, підготовка реформи судочинства та пришвидшення трансформації банківського сектору. Загалом, протягом 2000р. головну роль у відносинах ЧР з ЄС відіграло, передусім, питання щодо АЕС Темелін та вирішення спору щодо її функціонування. Питання вирішувалось на засіданні Ради асоціації ЄС-ЧР 20 вересня. Рада вказала на необхідність дотримання високих стандартів у галузі ядерної безпеки та зобов'язала Чеську Республіку надавати регулярну інформацію про АЕС Темелін. 8 листопада 2000 р. ЄК опублікувала новий звіт про прогрес країн-кандидатів у підготовці до членства в ЄС. В області політичних критеріїв було оцінено, передусім, ефективну співпрацю між урядом та Парламентом ЧР. Критику отримала недостатня реформа судочинства та становище ромської меншини. Чеська Республіка не погоджувалася, передусім, у даному звіті з оцінкою економічної області, в якій Комісія розробила рейтинг готовності країн. У першій групі готовності були Кіпр та Мальта як «функціонуючі ринкові економіки», в другій — Угорщина, Польща та Естонія як «ринкові економіки» і в третій групі опинилися ЧР та Словенія як «країни, які можна вважати країнами з функціонуючою ринковою економікою» [7, с. 146].

З 7 по 11 грудня 2000 р. в Ніцці відбувався саміт ЄС, на якому вирішувалось питання реформи інститутів ЄС, необхідної для підготовки та завершення процесу розширення східним напрямом. За підсумками саміту ЧР мала отримати, після вступу до ЄС, 11 голосів у Раді ЄС та 20 місць у Європейському Парламенті. Результати саміту означали збереження ролі малих країн в ЄС і не призвели до зміцнення наднаціонального виміру великих країн-членів.

18 січня 2001 р. уряд ЧР ухвалив новий план дій щодо вступу ЧР до ЄС, який виходив з оцінки звіту Комісії попереднього року. План складався, передусім, із завдань для всіх міністерств, які мали наблизити країну до ЄС. В лютому уряд звернувся про скасування вимоги відстрочки лібералізації ринку електроенергії до 2005р., тимчасового застосування більш низької ставки податку на додану вартість та інших невеликих вимог для полегшення. Національну програму підготовки Чеської Республіки до членства в Європейському Союзі на 2001 р., в якій в першу чергу йшлося про пришвидшення прийняття європейського законодавства, політику регіонального розвитку, про реформу та покращення державного управління та судочинства. На саміті в Гьотеборзі 15–16 червня 2001 р. Європейська Рада підтвердила, що процес розширення є безповоротний і в її інтересах є завершити його в такий термін, щоб нові країни змогли взяти участь вже у виборах до Європейського Парламенту в 2004 р. [3, с. 57].

Протягом 2002 р. між ЧР та ЄС відбувалося вирішення спірного питання щодо декретів Бенеша. 1 березня в Брюсселі відбулася зустріч міністра закордонних справ ЧР Я.Кавана з комісаром ЄС Г.Ферхойгеном. Обидва погодилися, що декрети не були й не будуть предметом переговорів про передумови вступу ЧР до ЄС [6].

15–16 березня 2002 р. в Барселоні проходив саміт ЄС, на якому вперше прийняли участь представники всіх країн-кандидатів. У червні 2002 р. в Чеській Республіці сформувався новий коаліційний уряд на чолі з Владимиром Шпідлою, який представляв ЧСДП. Міністром закордонних справ було призначено Ц. Свободу.

Пріоритетним завданням уряд ставив перед собою вступ до Європейського Союзу. Прийнята нова Урядова програма виходила з урядової комунікаційної стратегії, яка ставила собі за мету інформувати громадян про ЄС, викликати в них зацікавленість висловити свою думку на референдумі про вступ ЧР до ЄС та переконати їх, що вступ до ЄС принесе для Чехії національну вигоду і є у найвищих інтересах країни. Останній звіт Європейська Комісія оприлюднила 9 жовтня 2002 р.

На прохання Ради ЄС Комісія підготувала в своєму регулярному звіті пропозиції, за якими країни-кандидати можуть завершувати переговорний процес у кінці 2002 р. Найкраще серед кандидатів були оцінені Кіпр та Словенія, потім йшли Мальта, Угорщина та Чеська Республіка [2, с. 175].

У висновку щодо Чеської Республіки зазначалось, що Комісія «вважає Чеську Республіку здатною взяти на себе зобов'язання членства відповідно до передбачених термінів. У період перед вступом для Чеської Республіки є необхідним продовжувати підготовку відповідно зобов'язань, прийнятих під час переговорів про вступ». На засіданні Ради ЄС 18 листопада 2003 р., де Чеську Республіку представляли прем'єр-міністр В. Шпідла та міністр закордонних справ Ц.Свобода, було прийнято рішення, що прийняття нових країн до ЄС відбудеться 1 травня 2004 р. Саміт у Копенгагені, де були завершені переговори щодо умов приєднання Чеської Республіки до ЄС, відбувся 12–13 грудня 2002 р. На саміті також йшлося про розподіл фінансових засобів для нових країн-членів. Також було схвалено дату та місце підписання Угоди про вступ – 16 квітня 2003 р. в Афінах.

Зміст договору про приєднання країн-кандидатів до ЄС ухвалив Комітет постійних представників (COREPER) 5 лютого 2003 р. 9 квітня вступ десяти нових членів схвалив також і Європейський Парламент. За вступ ЧР голосувало 489 з 565 депутатів, тобто найменше з усіх країн-кандидатів. Такі результати були наслідком позиції євро-депутатів щодо чеського питання відносно АЕС Темелін та декретів Бенеша. 16 квітня 2003 р. в Афінах все ж відбулося урочисте підписання угоди представниками 15 країн-членів та 10 країн-кандидатів. Зі сторони Чеської Республіки Договір про вступ ЧР до ЄС підписали Президент Вацлав Клаус, прем'єр Владимир Шпідла, міністр закордонних справ Циріл Свобода та головний посередник переговорного процесу Павел Телічка. Перша частина Договору про вступ до ЄС являється фактично вступом, де забезпечується дієвість договору для всіх сторін.

Друга частина під назвою «Акт про вступ» відрізняється для кожної країни, де розписані конкретні умови членства в ЄС. Договір містить також безліч винятків, перехідні періоди і тимчасові обмеження, які були прийняті на саміті в Копенгагені [8].

25 квітня 2003 р. Президент Вацлав Клаус призначив проведення референдуму щодо вступу ЧР до ЄС на 13–14 червня 2003 р. Референдум пройшов успішно – виборці підтвердили бажання вступу країни до ЄС, хоча явка громадян лише трохи перевищила половину населення – 55,2%. З них 77,3% проголосували за вступ і 22,3% проголосували проти. На основі схвальних результатів референдуму та ратифікації Договору про вступ Президентом ЧР, 30 вересня 2003 р. Чеська Республіка передала Італії, країні головуючій на той час у ЄС, ратифікаційні папери до Договору. Європейська Комісія опублікувала 5 листопада звіт моніторингу по десяти країнах-кандидатах. У звіті йшлося, передусім, про прогрес, досягнений країнами до кінця вересня 2003 р. в імplementації потрібних реформ та виконання обов'язків. Головними проблемними областями, над якими потрібно було ще працювати, Комісія назвала неприйнятий закон про взаємне визнання професійної кваліфікації, транспортні шляхи та законодавство в області виконання стандартів ЄС на підприємствах обробки продуктів харчування.

Урочиста церемонія вступу Чеської Республіки до Європейського Союзу відбулася 1 травня 2004 р. разом з десятима країнами так званої п'ятої хвилі розширення. Розширення Європейського Союзу в 2004 р. стало найбільшим розширенням Європейського Союзу, з точки зору території, кількості країн та чисельності населення.

Вацлав Клаус у переддень до офіційного приєднання Чеської Республіки до Європейської спільноти виступив перед чеськими громадянами з промовою: «Це не є для нас чимось несподіваним. Вступ до ЄС готувався протягом тривалого часу і мав багато етапів, що склалися з постійних та регулярних реформ. Уже в листопаді 1989р., сотні тисяч з нас – майже підсвідомо і, отже, абсолютно спонтанно – висловили гасло «Назад до Європи», яке стало одним з найважливіших символів нашого майбутнього розвитку. Як буває у житті людини, так і в усьому людському суспільстві, сьогодні в день ми отримуємо щось, але в той же час ми щось і втрачаємо. Сьогодні, ми не вступаємо до Європи, тому що ми давно вже в ній є і були завжди, навіть за часів нашого найбільшого рабства. Сьогодні ми входимо до Європейського Союзу і наше завдання тому ще більш прозаїчніше: вміти орієнтуватися і пересуватися в структурах Брюсселя та в утвореній ними складній багатонаціональній спільноті, що не має нічого спільного з поезією. Ми не повинні загубитися там. Ми повинні забезпечити, щоб не дійшло до розмиття нашої ідентичності і втрати фундаментальних атрибутів держави, яких всі – я твердо вірю – цінують і поважають».

Вступ Чеської Республіки до Європейського Союзу був результатом успішного завершення переговорного процесу, в ході яких були обумовлені умови і подальші перспективи членства. Це стало історичною подією повернення Чехії *de jure* до європейського простору. З дати офіційного приєднання ЧР до Європейського Союзу почався новий етап у розвитку країни, який, з одного боку, відкривав безмежні можливості, а з іншого, виставляв певні рамки для їх досягнення [1, с. 56].

Уже після вступу до ЄС, 18 червня 2004 р. прем'єр-міністр ЧР В.Шпідла та міністр закордонних справ ЧР Ц.Свобода взяли участь у переговорах Європейського Союзу в Брюсселі, на яких було прийнято Проект Європейської Конституції. Обидва представники ЧР назвали прийняття Проекту величезним успіхом для ЄС та Чеської Республіки також. Проте з натхненним поглядом влади не погоджувалася опозиція. ГДП не погоджувалася з тим, що питання про справи такого фундаментального значення, коаліційний уряд не узгоджував з іншими партіями і що прийняття Конституції має вирішуватись на референдумі.

11–12 липня 2004 р. в Чеській Республіці проходили вибори до Європейського Парламенту. На виборах перемогу отримала ГДП, яка отримала 30% голосів. Однозначна перемога ГДП і, відповідно, яскрава поразка провладних партій призвела до послаблення уряду В. Шпідли. Після втрати підтримки всередині ЧСДП і в коаліції прем'єр подав у відставку 30 червня 2004 р. Однак внутрішньополітичні зміни не завадили зовнішньополітичному курсові держави і всі наступні уряди діяли в рамках Концепції закордонної політики Чеської Республіки на 2003–2007 рр. [3, с. 57].

Таким чином, у середині 2004 р. успішно завершився багаторічний процес інтеграції Чеської Республіки до Європейського Союзу. В данному дослідженні документально показано, що в різні періоди цей процес відзначався різним ступенем інтенсивності та різною характеристикою. Однак можна з впевненістю зазначити, що вступ країни до ЄС однозначно не був заслугою якоїсь однієї політичної сили ЧР. Приєднання Чеської Республіки до ЄС означало реалізацію європейської зовнішньополітичної стратегії та завершення процесу входження країни в демократичну європейську спільноту. Проте, із завершенням даного етапу входження,

який тривав близько десяти років, відразу розпочинається новий, і не менш складний, етап виконання взятих на себе зобов'язань членства в європейському співтоваристві.

Список використаної літератури:

1. Загорняк Н. Проблеми розширення ЄС на Схід наприкінці ХХ на початку ХХІ століття / Н. Загорняк // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 1999. – №9. – С. 53-58.
2. Кіцила Л. Ю. Зовнішньополітичні аспекти реалізації курсу Чеської Республіки на інтеграцію до Європейського Союзу : дис. канд.політ. наук: 23.00.04/ Лідія Юліанівна Кіцила; Львівський національний ун-т ім.Івана Франка. – Л., 2004. – 190 с.
3. Кіцила Л. Чеська Республіка на шляху інтеграції до Європейського Союзу / Л. Кіцила // Вісник Львівського університету. Сер.: Міжнародні відносини. – 2004.– Вип.12. – С. 63-68.
4. Czech Foreign Policy and EU Integration: European and Domestic Sources. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу :<http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/15705850903553513#.UnUyZJZ93uQ>
5. 1999 Regular Report from Commission on Czech Republic's Progress Towards Accession. – Prague, 1999. – 97 s.
6. 2000 Regular Report from the Commission on the Czech Republic Progress Towards Accession. – Brussels PC, 8 November 2000. – 115 s.
7. Černoch P. Cesta do EU. Východní rozšíření Evropské unie a Česká republika v období 1990–2004 / P.Černoch – Linde, 2003. – 159 s.
8. Česká transformace v pamětech politiků a Hirschmanův cyklus. – Praha, 2001. – 85 s.
9. Pavlíček V. Transformace ústavních systémů zemí střední a východní Evropy / V. Pavlíček. – Praha, 2000. – 312 s.

Стаття надійшла до редакції 28.05.2014

A.Tereshchenko

**INTERNATIONAL LEGAL ASPECTS OF EUROPEAN INTEGRATION
PROCESSES CZECH REPUBLIC**

The article highlights the international legal aspects European integration processes Czech Republic. European integration as one of the many processes occurring in contemporary international relations. Relations between the Czech Republic and the EU in any area defined by the presence of the international legal base which characterizes the depth of the relationship. International legal framework is essential to the development of international cooperation between countries and organizations to strengthen their political, economic, cultural, military, political and other relations.

The formation of the modern Czech state began in 1990 and was first of all associated with the collapse of the communist regimes of European governments.

Europe XXI century. is an example of the close of interstate cooperation with transparent borders open to the free movement of capital, goods, services and people.

European integration as an important factor in the dynamic regional and sub-regional cooperation in many areas of economic and political life, significantly affect the distribution of forces in the international arena. Membership in the European Union mean for the Czech Republic to return it to the geopolitical and social role on the continent at the same time internal changes in the state and society.

Czech Republic is no longer a post-communist country where there are difficult transformation process, and thanks to European integration will state that will take over the responsibility for the future of Europe.

The accession of the Czech Republic to the EU meant the realization of a European foreign policy strategy and the completion of the joining democratic country in the European community.

However, with the completion of this phase entry, which lasted about ten years, just started a new, and equally complex, stage performance of obligations of membership in the European Union.

Overall, the Czech Republic's accession to the EU can be considered consistent and deliberate step, spiritually and actually returned the country to Europe, providing her progress in the security sector, as well as new opportunities for economic, social and political development. Moreover, European integration of the country guarantees its peaceful and safe development of the long perspective.

Key words: *European integration, the Czech Republic, international relations and legislation.*

РЕЦЕНЗЕНТИ: *Лусак В.Ф., д.і.н, проф.; Трофименко М.В., к.політ.н, доц.*

УДК 316.12:327.3(045)

К. Tryma

GLOBAL CIVIL SOCIETY AS A NEW ACTOR OF INTERNATIONAL RELATIONS

The article tackles upon the problem of global civil society, this structure has formed within the national states but now it functions in the international level and it has a number of principal characteristics which make it different from national civil societies. One can distinguish among them following: It has a horizontal vertical structure, there is no any kind of its center and it is aimed to protect human rights and freedom without reference to the national location.

The basis which is necessary for the formation of this structure are not only the transformation processes in the system of national civil societies and the output of their functioning on a new level, but it is also connected with the changes that have occurred in the realm of national sovereignty, allowing structures of global civil society rather actively intervene into the aspects relating to the domestic sphere. But they also tackle upon the interests of the entire international community, for example, in the environmental issues. It happens in the form of interaction between public organizations operating internationally with local or national representatives of public bodies for solving a specific problem. This phenomenon is accompanied by limited cooperation permanency in the sphere of problem management specific problem; it is not a kind of systematic cooperation, at least in most cases.

Gradually, the structure of global civil society are transformed with the help of modern information and communication tools into informal supervisory body of the planet, it has a capacity to participate in today's political process as an equal actors. But there still exist some outstanding issues: the definition of the legal status of global civil society and a clear delineation of its relationship with the nation-states. It is not possible now, because the dynamics of the creation of additional global civil structures remain relatively high.

Key words: *civil society, global civil society, national state, international relations*